

Биљана М. Бабић¹
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику

ПРЕДВИДЉИВЕ ГРЕШКЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ КАО СТРАНОМ²

Апстракт: У раду се пореди писана продукција студената који српски језик уче као страни са говорним исказима деце на раном узрасту која српски језик усвајају као први. Као једна страна корпуса – она која се пореди – послужиле су грешке из писмених састава језички хетерогене групе студената (нивои А1 и А2). Као друга страна корпуса – она с којом се пореди – послужила су сва одступања од стандардног српског језика нађена у радовима посвећеним усвајању српског језика и развоју говора код деце. Поређењем се утврђују и издвајају заједничка им морфолошко-синтаксичка одступања од српске стандарднојезичке норме (одступања: 1. у грађењу глаголских облика, 2. у конгруенцији између субјекта и предиката, као и 3. у употреби предлошко-надежних конструкција уз глаголе), с циљем да се покаже које грешке студената настају под утицајем самог циљног језика, тј. због унутарјезичке интерференције. Као резултат анализе добијена је листа од укупно 43 типа и подтипа грешака заједничких двома групама испитаника.

Кључне речи: српски језик као страни и као први, грешка, анализа грешака.

1. Увод

Досадашње анализе грешака у српском као страном језику малобројне су и скромне по обиму обухваћене грађе (поменимо неке од њих: Babić 2014, Babić 2018, Коваčićек 1986, Милошевић 2016, Perišić Arsic 2016, Ruskova Đermanović 2013). С друге стране, анализе грешака у српском као нематерњем (или дру-

¹ biljanab@ff.uns.ac.rs

² Истраживање је, у виду усменог саопштења, представљено на Међународној конференцији *Језици и културе у времену и простору 10*, одржаној онлајн 20–21. новембра 2021. на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду.

гом) далеко су бројније и обухватају разноврсне теме, неке од њих су и већер обима (М. Burzan, *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti* (1984); N. Arsenijević, *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku* (1990)). Ове по-тоње засноване су на принципима контрастивне анализе – пре свега, мађарског као првог језика и српског као нематерњег (/Другог) језика, и баве се писаном и говорном продукцијом ученика основних и средњих школа мађарске националности у Војводини. Циљ контрастивне анализе, па и поменутих радова, био је, пре свега, утврђивање и анализа ученичких грешака у другом језику које настају под утицајем првог језика, тј. откривање (међујезичке) интерференције. Циљ овог рада и ове анализе, међутим, јесте испитивање и доказивање другог вида интерференције, који код нас до сада није био истраживан (ни у српском као страном, ни у српском као нематерњем), а то је унутарјезичка интерференција. Овај вид интерференције у поменутих контрастивним проучавањима двају језика уочаван је ретко и успут. Истраживања језичких грешака у хетерогеној групи страних студената доскора такође нису вршена, а баш би примери унутарјезичке интерференције настали у таквој групи били значајни јер би представљали онај слој грешака који је предвидљив и очекиван, без обзира на први језик студената, и на чијем се отклањању може и превентивно радити.

Овде се полази од грешака забележених у писменим саставима страних студената (на почетним нивоима учења српског језика)³ и оне се пореде с примерима дечјег говора нађеним у радовима и монографијама посвећеним развоју говора код деце насталим углавном у другој половини XX века (аутора М. Микеш, С. Савић, В. Васић, М. Јоцић, Ђ. Костића и С. Владисављевић, Д. Анђелковић и др. (в. део Извори, на крају рада)). Будући да су мала деца у процесу усвајања српског као првог или матерњег, и да нису изложена другом језику, њихове грешке не могу бити узроковане неким другим језиком, код њих је могућ само утицај самог српског језика. Зашто бисмо поредили непра-

³ Грађа је прикупљена из писмених састава студената (на нивоима знања језика А1 и А2) који су наставу похађали у Центру за српски језик као страни (при Одсеку за српски језик и лингвистику) на Филозофском факултету у Новом Саду. Током осам семестара (тј. четири школске године: 2008/09–2011/12) истраживањем су обухваћена 503 писмена састава (на једну од 30 тема) и 85 студената из 26 земаља света, који као први говоре један од 18 језика: арапски, белоруски, чешки, енглески, фински, француски, грчки, хинди, италијански, јапански, корејски, мађарски, немачки, пољски, португалски, румунски, шпански и тајски. Један део прикупљене грађе анализиран је у књизи *Unutarjezičke greške u nastavi srpskog jezika kao stranog* (Babić 2021), на коју се овај рад у одређеној мери ослања. С друге стране, овде је истраживањем обухваћена додатна литература и резултати других анализа Б. Бабић у истој области (Babić 2016, 2017, 2018, 2020).

вилне облике странаца са исто тако неправилним облицима дечјег говора? Сличности утврђене њиховим поређењем потврдиле би и учврстиле тврђе о унутарјезичком карактеру грешака које праве страни студенти. Потребно је истакнути да ни оваква поређења у српском језику до сада нису вршена, јер је у досадашњој литератури (бар у оној у коју смо имали увид) нађено само једно упутно запажање да и страни студенти, као и деца, погрешно распоређују енклитике у реченици (Savić 1975: 263).

Ради лакшег разумевања ове материје, нарочито за оне који су мање упућени у тему, у најкраћим цртама даћемо одређења основних појмова и термина. Под *грешком* (у настави српског као страног) овде се подразумева свако одступање од стандарднојезичке норме савременог српског језика. За разумевање грешака значајне су две појаве у учењу страних језика, то су *интерференција* и *унутарјезичка интерференција*. Прва се одређује као пренос навика из првог језика студента у циљни језик (нарочито у оним сегментима у којима се два језика разликују; понекад се одређује и као међујезичка интерференција; уп. Kristal 1996: 372), док се друга дефинише као утицај раније научених елемената на касније научене елементе, и као утицај чешће употребљаваних на оне који се ређе употребљавају – а све унутар једног истог, циљног језика (уп. J. Juhász 1970, наведено према: Вигзан 1984: 18)⁴. С обзиром на то како настају, грешке могу бити двојаког карактера – *грешке настале (међујезичком) интерференцијом*, тј. грешке настале под утицајем првог језика студента, и *унутарјезичке грешке*, тј. грешке настале под утицајем самог циљног језика (уп. Richards² 1975: 173).

Први језик студента може бити различито дефинисан. Овде се дефинише на основу порекла – то је онај језик који је прво научен (назива се и *матерњи*; уп. Skutnabb-Kangas 1991: 110–111). Наспрам њега је страни језик, који – нарочито у нашим условима – треба разликовати од другог језика. *Страни језик* је онај језик који ученик и језичка и друштвена заједница којој он припада у својој средини не користе као уобичајено средство комуникације (за говорнике српског језика у Србији страни је, на пример, енглески језик). *Други језик* је онај језик који се свакодневно говори у учениковом ужем или ширем окружењу, али не нужно и у његовом дому (за припаднике националних мањина у Србији српски језик представља тај други језик; уп. Skutnabb-Kangas 1991: 168–169). С овим појмовима (*први језик*, *страни* и *други језик*) корелирају појмови усвајања и учења језика. *Усвајање језика* представља процесе који се одигравају у „при-

⁴ Уп. и следеће одређење унутарјезичке интерференције: „Внутриязыковой перенос характеризуется влиянием уже усвоенных языковых знаний, навыков, умений на формирование новых” (Azimov, Shchukin 2009: 195).

родним” ситуацијама учења и који би се могли окарактерисати као несвесни (то је случај и са усвајањем првог језика, код деце),⁵ док *учење језика* представља процесе који се дешавају у учионици у оквиру организованог курса који води наставник, у питању су – дакле – свесни процеси (уп. Kristal 1996: 368). Ова разлика и корелација посебно је значајна за истраживања у настави српског језика као другог или страног која се врше у Србији, где припадници националних мањина имају услове за усвајање српског језика (као другог), а током основношколског образовања и да га свесно уче као један од наставних предмета. С друге стране, припадници свих других етничких група започињу са свесним учењем српског језика, у својој земљи – дакле, као страног, и тек по доласку у Србију, у природно окружење, међу изворне говорнике, добијају могућност да, поред учења, и усвајају српски језик у комуникацији са изворним говорницима.⁶

Грешке које се јављају током развоја дечјег говора углавном нису посебно издаване и анализирани у досадашњој литератури (изузетак су следећи радови: Jocić 1980/81, Jocić 2002, Kostić, Vladisavljević 1995, Anđelković 2012), утопљене су у укупну анализирану грађу, па је потрага за њима утолико била тежа и дужа. Разлог томе вероватно се крије у ставу истраживача да у развоју дечјег говора грешке и нису грешке, у питању је развојно неслагање: „Normalan put razvoja govora protiče kroz pogreške i ispravke. Izraz 'pogreške' prihvatljiv je samo sa stanovišta govora odraslih. U progovaranju tzv. 'pogreške' predstavljaju normalan razvojni put” (Kostić, Vladisavljević 1995: 61; уп. и Anđelković 2012: 140).

Пре анализе, упоредимо неке од околности у којима настају два корпуса грешака које ћемо посматрати. Поредићемо:

- децу и одрасле,
- два вида једног истог језика – српски као први и српски као страни,
- два вида језичке продукције (самим тим и две језичке вештине): усмену и писану,
- два вида стицања језичких сазнања: усвајање и учење (са усвајањем).

Друге разлике међу њима, а које углавном проистичу из претходно наведених, јесу:

- деца српски језик усвајају од рођења; странци почињу да га уче знатно касније (ако изузмемо децу наших исељеника, то је обично у младости, након стицања пунолетства, или чак и касније);

⁵Ђ. Костић и С. Владисављевић сматрају да дете језик не учи него га спонтано усваја, јер учење претпоставља вољни чин (Kostić, Vladisavljević 1995: 117).

⁶Неки од њих српски језик почињу да уче тек када дођу у Србију, што је опет праћено и усвајањем тог језика.

- когнитивни развој – за разлику од деце, одрасли већ познају и поседују барем један граматички систем, систем свог првог језика, што би требало да им олакша учење новог језика;
- вокабулар деце условљава њихов узраст и њихово окружење; вокабулар странаца условљен је, пре свега, наставним програмом, мањим делом може бити условљен и природним окружењем у којем су се нашли;
- деца језик усвајају у природном, неформалном окружењу; странци у вештачком, формалном, у учионици (уп. Krashen, internet);
- улазни материјал (унос, инпут) деца добијају спонтано, неплански, неорганизовано, као говорни материјал, из свог непосредног окружења (од одраслих, родитеља, браће, сестара); странци улазни материјал добијају на језичком курсу, пажљиво осмишљен, организован како би им омогућио што бржи напредак у савладавању језика;
- деца прво усвајају само облик речи (Kostić, Vladislavjević 1995: 111); странци истовремено уче и облик, и значење или функцију речи (Vojnović 2007: 283);
- деца у свом говору праве разноврсне грешке, с тим што се оне не сматрају и не називају грешкама, него су то – видели смо – развојна неслагања, и доводе се у везу с њиховим когнитивним развојем, а не с утицајем самог првог језика (Kostić, Vladislavjević 1995: 61); странци такође праве различите грешке, а њихов настанак објашњава се најчешће као резултат међујезичке интерференције, знатно ређе као резултат унутарјезичке интерференције;
- деца ће језик научити брзо, правилно и у потпуности; странци ће га учити брже или спорије, али врло ретко до нивоа изворних говорника.

Без обзира на све наведене разлике, полазимо од претпоставке да међу њиховим одступањима од стандарднојезичке норме постоје одређене заједничке црте које могу бити вишеструко значајне за наставу српског језика као страног.

2. Анализа корпуса

За анализу су изабране грешке страних студената које се директно или индиректно тичу глагола (јер су веома бројне), све су граматичке природе, и разврстане су у три веће целине:

- грађење глаголских облика – глаголски облици (оним редом којим се уводе у наставном процесу): презент, радни глаголски придев, пер-

фекат, потенцијал, футур I, императив (и инфинитив) – морфолошка структура глаголских облика (основа и наставак);

- конгруенција између субјекта и предиката – глаголски и именски предикат – граматема посматраног облика (наставка за лице, број и род глагола, одн. наставак за род и број придева у именском делу предиката);
- употреба падежних облика уз глаголе (условно речено, глаголска реакција) – погрешна употреба падежних облика, њихова узајамна замена – њихова значења и функције.

2.1. Грађење глаголских облика

У грађењу глаголских облика, утврђено је да и страни студенти и деца:

а) служе се инфинитивном основом за обликовање:

1) презента (48 примера)⁷:

(С)⁸ *Mi vole-mo da putujemo.* (корејски)⁹

(Д) *Done-m.* (Anđelković 2012: 140); *Oće uze-ø. Ja pope-m vako.* (Savić 1978: 45, 162); *Ne može uze-ø.* (Vasić 1983: 136)

2) императива (шест примера):

(С) *Sada tražim paradajz i jabuke. – Vide-j tamo!* (корејски); *Obrisa-j tablu, a ti don-i¹⁰ kredu.* (француски)

(Д) *Обриса-ј, мама!* (Р. А., анегдотски случај); *Jovana, dava-ј!* (Vasić 1983: 113)

⁷ Уз сваки тип грешке даје се податак о укупном броју примера забележених у писменим саставима студената. За говор деце таквих података немамо, јер у прегледаним радовима о говору деце нема података о броју примера неграматичних облика, нити о њиховој фреквенцији, нема ни статистичке анализе (у том погледу изузетак је само студија Ђ. Костића и С. Владисављевић (Kostić, Vladislavljević 1995)), па може бити да се ради о сасвим спорадичним појавама, а може бити и да се ради о веома учесталим. Без обзира на то, веома нам је користан и сам податак да се исти неправилан облик јавља и код деце.

⁸ Да би се читалац боље сналазио у тексту, у облој загради испред примерâ словом С означени су примери који потичу од страних студената, а словом Д примери из дечјег говора.

⁹ Будући да су скоро сви писмени састави студената писани латиницом, овде је у примерима задржано исто писмо, јер је постојала опасност да се приликом њиховог пресловљавања ћирилицом начине нове и неаутентичне грешке. У облој загради наведен је први језик студента.

¹⁰ Иако су примери малобројни, ипак треба поменути да исти овакав модел грађења императива, код глагола типа *донети*, *понети*, налазимо и у дечјем говору: *дон-и*; *пон-и* (Р. А., анегдотски случај). И један и други испитаник императив граде од основе која није ни (окрњена) презентска, ни инфинитивна, већ је добијена својењем глагола на његове почетне гласове (*дон-*). Овде би се могло говорити о аналогiji с глаголима типа *волетти* – *воли*: инфинитивна основа на *-е* и наставак *-и* за императив.

б) презент и императив граде још и од окрњене презентске основе с погрешним наставком за презент (два примера):

(С) *Doručk-a-m* žitarice i idem na fakultet za srpski jezik časove. (португалски)

(Д) *Doručk-a-j*. (Anđelković 2012: 140)

в) замењују:

1) презентски наставак *-u* наставком *-e* (осам примера):

(С) Još uvek probam da *završ-e-m* fakultet. (немачки)

(Д) Тако ме *бол-е-ø* [рука].¹¹ (Vasić 1981: 82); Маму *бој-е-ø* zub. (Vlahović 1965: 213)

2) наставак *-e* наставком *-y* (један пример):

(С) Моја tata i моја мама *živ-u* u Austriji. (немачки)

(Д) Они *živ-u* u cuku? – Ne *živ-u*. (Savić 1978: 44)

г) радни глаголски придев граде:

1) од презентске основе (29 примера):

(С) *Jede-o* sam ribu, supu, meso i pivo. (корејски); Она је *živi-la* u Lancasteru, Pensilvaniji u 2009. (шпански); Ponekad *vidi-o* sam ga vozio njegov auto. (енглески)

(Д) Мама угасила тевеј зато што нисам *jede-o*. (Р. А., анегдотски случај); *Vidi-la* sam slona. (Savić, Jocić 1973: 116)

2) од 2. лица јд. императива (два примера):

(С) Она су *pokaži-li* Karlovačku gimnaziju. (корејски); Око 2 sati posle podne, *kreni-li* smo. (корејски)

(Д) *Kaži-la*. (Anđelković 2012: 140); *Operi-la* sam. (Vasić 1983: 53); Мама *poseci-ja* [*poseci-la*] note Bubi. (Vlahović 1965: 211); Тете ме је *туци-ла*. (Р. А., анегдотски случај)

д) изостављају помоћни глагол у структури перфекта, и једни и други најчешће то раде у 3. лицу једнине (25 примера):

(С) он *bio* strog. (јапански); наш automobil *pošao* u 9 sati. (корејски)

(Д) Ја *imaо* cokića. (Anđelković 2012: 135); Мама *dala* zeku malog. (Jocić 1983: 156); *Našao* маму. (Jocić 2002: 236–238); Баба *doša*. (Jocić 2006: 38, 40); *Doša* Jonaka. (Mikeš, Vlahović 1966: 178); То она *cepala*. (Savić 1972: 60–65); *Posepala* Jasmina papilić. (Savić 1978: 67); *Ujela* me lisica. (Savić, Jocić 1973: 118); *Pronašla* Nata. (Vasić 1976: 127); *Došla* sestra.

¹¹ У уластој загради, кад је то неопходно и да би се избегла двосмисленост, на основу ширег контекста реконструише се одговарајући правилан облик.

(Vasić 1983: 49, 55, 79, 145, 156, 168); *Падала* киша. (Vasić 1981: 50–81);
Baba *otišo*. (Vlahović 1965: 210–212); Deda *kupio* u samopotugi. (Kostić,
Vladislavljević 1995: 72–87)

Запажање Ђ. Костића и С. Владисављевић у вези с овом појавом у говору деце применљиво је и на стране студенте: „U iskazima koji zahtevaju više gramatičkih preciznosti, dete olako prelazi preko tih zahteva da bi se domoglo čvornih reči” (Kostić, Vladislavljević 1995: 81).

ђ) сложен облик футура I граде од енклитичког облика помоћног глагола *хтети*, а уместо инфинитива глагола који се мења употребљавају:

1) конструкцију *да* + презент (14 примера):

(С) Мало касније *ћу да pijem* tursku kafu, zato što ne želim da spavam na času. (корејски)

(Д) Е, сад *ће да се vozi*. (Jocić 1983: 149, 154); Место *ће да плаће*. (Vasić 1976: 128); Ја *ћу да узмет* kucu. (Vasić 1983: 159, 169); Ја *ћу да идем* напоље. (Vasić 1981: 50); Та *ће то да буде?* (Kostić, Vladislavljević 1995: 75, 182)

2) само облик презента (шест примера):

(С) *Uveće* ја *ћу idem* u bioskopu. (корејски)

(Д) Ја *ћу sedim* tu. (Savić 1978: 159); *Saću* ја *uzmet* kucu. (Vasić 1983: 159)

е) испуштају сонант *ј* у облицима императива глагола на *-ити* с једносложном основом (као што су *вити*, *лити*, *крити* и сл., и њихове префиксалне изведенице) (три примера):

(С) *Onda, uvi-te* ih zajedno. (корејски); *Kada* су *povrće kuvane, preli-te* paradajz sos i začín. (мађарски)

(Д) *Sakri se!* (Savić 1978: 166); *Ajd* нас *bi* мамисе. (Vasić 1983: 157); Знаш тако ме боле, аде *зави*. (Vasić 1981: 82)

ж) сажимају крајње вокале код радног придева (два примера):

(С) *Ako* то је један *huligan*, бих *razgovar-o* са њим. (пољски)

(Д) А ја сам ти нешто *napis-o*. *Danko zin-o*. *Danko* је *plak-o*. Ја *poj-o*. Ја *uz-o* Dadi. (Savić 1978: 76, 87, 122, 195); А ста си то *uz-o?* *Ugriz-o* ме за уво. (Vasić 1983: 117, 145); Овај није *уш-o*. *Отиш-o* далеко. (Vasić 1981: 51); *Tata otiš-o*. *Tata doš-o* tobus. (Vlahović 1965: 210, 211); *Plak-o*. *Dig-o*. (Kostić, Vladislavljević 1995: 187)

з) испуштају иницијално *х* (један пример):

(С) У мојој соби *оце imati* jednu velikog plavog krevet. (грчки)

(Д) *Oću* baš da se igram! (Jocić 1983: 151); *Oćeš* ti ići u partijski sastanak? (Jocić 2002: 240); *Oće* auto. (Jocić 2006: 40–43); *Oću* маме. (Mikeš 1973: 105); *Oce* Sala пије јоде. (Savić 1972: 60); *Oće* узе. (Savić 1978: 45); *Oće* поње воње. (Vasić 1976: 123); I Gogo *oće*. (Vasić 1983: 42); *Oћem* ме опет возити код баба-Јелене? (Vasić 1981: 48); *Oće*. (Kostić, Vladislavljević 1995: 181, 182)

Као што видимо, укупно *тринаест типова и подтипова* грешака у грађењу глаголских облика заједничка су одлика двеју посматраних група. (Укупан број (под)типова забележених код страних студената далеко је већи од ових тринаест.) Бројчани подаци о заступљености сваког од ових тринаест (под)типова у продукцији студената српског језика важни су нам из једног разлога – ако њихов збир (овде их је 147) упоредимо с укупним бројем грешака у грађењу глаголских облика нађених у њиховом целокупном корпусу (414), долазимо до 35,5% (147/414) грешака за које можемо рећи да се подударају с грешкама најмлађих изворних говорника, што нас даље води до закључка да су оне условљене самим српским језиком и његовом структуром.

2.2. Конгруенција између субјекта и предиката

2.2.1. Грешке у наставку за лице и број

У конгруенцији предиката са субјектом *у лицу и броју*, код обе групе испитаника нађено је да погрешно употребљавају следеће облике:

- а) 1. л. јд. уместо 3. л. мн.¹² (четири примера):
(С) *Agresivni* su, *uvek hoću* da имају битку. (пољски)
(Д) Они *нећу*¹³ да се играју. (В. М., анегдотски случај)

И у продукцији страних студената и у говору деце, овај тип грешке јавља се само у презентским облицима глагола *хтети*, што је веома значајно јер су његови облици 1. лица јд. и 3. лица мн. презента неправилно грађени. Прво лице јд. има наставак *-у* уместо уобичајеног наставка *-м*, 3. лице мн. има наставак *-е* уместо наставка *-у*, који имају сви глаголи с презентским завршецима *-ем*, *-еш*, *-е*, *-емо*, *-ете* (*пиш-ем*, *пиш-у*, на пример). Због тога би се ова грешка, осим као замена двају лица, могла описати и као исправљање неправилности

¹² Скраћенице: л. – лице, р. – род, м. – мушки, ж. – женски, ср. – средњи, јд. – јединина, мн. – множина.

¹³ Дугосилазни акценат, с којим је изговорен овај облик, несумњиво указује на то да је у питању 3. лице мн (а не 1. лице јд., које је истог облика, али с дугоузлазним акценатом).

у језику. Примери и једних и других показују нам управо то – настојање да се 3. лице мн. гради према ономе што је раније научено, одн. усвојено, да се гради наставком -у. Исправљање неправилности у облицима овога глагола потврђују нам и други примери из дечјег говора у којима је 1. лице једине грађено додавањем уобичајеног наставка -м, а не -у: *Nećem.* (Jocić, 1977: 146); *Hoćem.* (Anđelković, 2012: 77).

б) 2. л. јд. уместо 1. л. јд. (четири примера):

(С) *Baba uvek kaže mi da treba da budeš visoka i gubiš na težini.* (корејски)

Будући да се код страног студента ради о препричавању разговора, овакве замене могу се објаснити као преношење у индиректни говор оног лица које је карактеристично за директни, а то је 2. лице јд. У говору деце ова појава се тумачи као ехо говора одраслих (Mikeš, Vlahović 1966: 202).

(С) *Ako ja bih dobila million evra na lutriju kume bi dam dvehiljada evra.* (мађарски)

(Д) *Ja bi tu da sedim.* (Vasić 1983: 62); *Imaš takav čanik.* (Savić 1978: 108); *Ja ideš sa mnom.* (Savić, Jocić 1973: 119–120)

в) 2. л. јд. уместо 2. л. мн. (четири примера):

(С) *Šta hoćete da pijete?* (енглески)

(Д) *Hoćeš još pušiti cigarete?*¹⁴ (Vasić 1983: 32).

г) 3. л. јд. уместо 1. л. јд. (24 примера):

(С) *Ja obično spava u oko u deset sati.* (енглески); *(Imate li dvadeset [dinara]?) – Nema.* (корејски)

(Д) *Ja ima puno.* (Anđelković 2012: 135); *Neće.* (Jocić 1977: 146); *Мама, оће кљућеве.* (Jocić 1983: 149–153); *Оће код тебе.* (Jocić 2002: 236–241); *Boji se.* (Jocić 2006: 38–40); *Da vidi mamicu.* (Mikeš, Vlahović 1966: 176, 183, 202); *Baci đube.* (Savić 1978: 45, 55, 156); *Са д ће ићи напоље.* (Vasić 1981: 50–80); *Оће мекa и nanine.* (Vlahović 1965: 211, 213);¹⁵ *Ja peva.* (Kostić, Vladislavljević 1995: 58, 72–87)

Прегледом литературе посвећене развоју говора код деце која српски језик усвајају као први, утврђено је да је замена 1. лица јд. 3. лицем истог броја врло честа појава.

¹⁴ Овде је на основу ширег контекста сасвим јасно да се дете обраћа старијој особи и да се од њега очекује учтива форма, која је једнака 2. лицу мн.

¹⁵ У скоро свим овде наведеним реченицама субјекат није изречен, па је за разумевање грешке потребан шири контекст.

- д) 3. л. јд. уместо 2. л. јд. (четири примера):
(С) Тамо, на autobuskoj stanici imali smo veliku negocijaciju, sa ljudima, koji imaju sobe, gde *može* da spravaš. (пољски)
(Д) *Ima* ti ovaj sok. (Anđelković 2012: 135); *Oće ruca?* (Savić 1978: 100)
- ђ) 3. л. јд. уместо 1. л. мн. (девет примера):
(С) Samo mogle smo da *stoji*. (кореејски)
(Д) Bresaka *kupi*. (Jocić 2002: 238)
- е) 3. л. јд. уместо 3. л. мн. (71 пример):
(С) *Sviđa* mi se. [cipele] (хинди); Mamini i tatini roditelji *živi*¹⁶ u Petrovo Selu. (мађарски)
(Д) Oni *dode*. (Kostić, Vladislavljević 1995: 82)
- ж) 3. л. мн. уместо 1. л. јд. (три примера):
(С) Imam džemper i haljinu da *probaju* такође. Gde je kabina? (енглески)
(Д) *Spavaju*. (Savić 1972: 62).

Три глаголска лица (прво, друго и треће) и два граматичка броја (једнина и множина) у систему српског језика омогућавају највише 30 типова њихове узајамне замене. Од тог броја, у сравањеној продукцији страних студената и малих изворних говорника нађено је *осам типова* замене који су им заједнички. Ако и овде саберемо све примере за ових осам типова замене које су начинили студенти (125 примера) и тај збир упоредимо са збиром грешака у избору лица и броја у њиховом целокупном корпусу (282), добијамо 44,3% (125/282) грешака за које можемо рећи да су одлика и говора деце и да би могле бити условљене самим српским језиком.

Утврђено је – на основу већ помињане прегледане литературе и расположивог корпуса страних студената – да и деца и студенти од свих лица погрешно користе најчешће 3. лице јд. У истраживањима дечјег говора висока учесталост појављивања 3. лица јд. презента објашњава се као ехо говора одраслих, који се деци обраћају управо 3. лицем јд. и личним именом (нпр. *Хоће ли Сара да једе?*), а под утицајем самог детета, које само себе обележава својим именом (Vasić, Savić 1972: 69–71). С друге стране, Д. И. Слобин, описујући процес усвајања језика код деце, запазио је да: „Prve rečenice sastavljene su od reči u osnovnom obliku, bez promene nastavaka, a za izražavanje semantičkih odnosa koristi se neka vrsta redosleda reči. [...] Reči koje je [dete] izolovalo obično su u

¹⁶ Овај облик глагола *живети* за 3. лице мн. могао би се сврстати и у грешке у творби презентских облика – у замену презентског наставка *-е* наставком *-и* – али, пошто се ради о сасвим правилном облику 3. лица јд., примери су сврстани у грешке у лицу и броју.

korenskom obliku, kao nominativ jednine za imenice, i infinitiv za glagole¹⁷ (Slobin 1981: 157, 164). Инфинитив као коренски облик јесте применљив на глаголе енглеског језика (од којег Д. И. Слобин и полази), и у којем се подудара с пет лица Present Simple-а (1. и 2. лице јд., 1–3. лице мн.), јер ниједан од ових облика нема наставак. Али ако ово применимо на глаголе српског језика, видећемо да инфинитив не може бити коренски облик јер има свој наставак (-*ти*). У српском језику ситуација је обрнута – у презенту наших глагола само 3. лице јд. нема лични наставак (има -*Ø* наставак), подудара се с презентском основном и заправо представља коренски или основни облик, о којем Д. И. Слобин говори. Тако долазимо до закључка да наша презентска основа представља својеврсну универзалију у усвајању, одн. учењу језика и код деце и код странаца.

2.2.2. Грешке у наставку за род и број

2.2.2.1. У конгруенцији предиката са субјектом у *роду и броју радног глаголског придева*, код обе групе испитаника нађено је да погрешно употребљавају следеће облике:

а) м. р. јд. уместо ж. р. јд. (10 примера):

(С) U centru Seula na nadmorskoj visini od 262 m, *smestio se* Južna planina.

(корејски)

(Д) Ja *imao* cokića. (Anđelković 2012: 135); То mama *kupio*. (Savić 1972: 62); Ja *pojo*. (Savić 1978: 195); Baba *otišo*. (Vlahović 1965: 210)

б) м. р. јд. уместо ср. р. јд. (15 примера):

(С) U nedelju je bio uskrš, onda ima mnogo ljudi. То је *bio* vrlo interesantno.

(корејски)

(Д) Ja sam čuo da se *srušio*. (Savić 1978: 142)

в) ж. р. јд. уместо м. р. јд. (осам примера):

(С) Voz je *došla* kasno na stanici. (корејски)

(Д) Čiko meni je *dala*. (Anđelković 2012: 135); *Sakila, sakila*. (Savić 1978: 160); Tata *ubisaja* pitit. [obrisao prstić] (Vlahović 1965: 210)

Трочлана категорија граматичког рода (мушки, женски и средњи) и двочлана категорија граматичког броја (једнина и множина), које се укрштају у наставцима за радни придев, творе шесточлани систем наставака за род и

¹⁷ Уп. с овим цитатом и оно што Ђ. Костић и С. Владисављевић запажају о 3. лицу јд. презента: „kratak, bazičan oblik 3. l. jednine koji nosi osnovnu značenjsku poruku reči, a rasterećen je gramatičkih dodataka” (Kostić, Vladislavjević 1995: 80).

број, и стварају могућност 30 узајамних типова замене. Од тог броја, нађено је да се два посматрана корпуса подударају у *три типа* замене. Све грешке странаца у та три типа (укупно 33 примера) представљају 44% (33/75) њиховог целокупног корпуса грешака начињених у наставку за род и број радног придева (75 примера). Како су ове грешке одлика и говора деце, закључујемо да и у овом сегменту анализе висок проценат грешака свој ослонац има у самом циљном језику.

Суштина закључка донетог у вези с грешкама у роду (и броју) радног придева у говору деце могла би се применити и на стране студенте: „Podaci iz slovenskih jezika, u kojima funkcioniše distinkcija roda, pokazuju da blizanačka deca bar isto toliko koliko i neblizanačka slušaju govor koji se ostvaruje između dve odrasle osobe. I ovoga puta struktura jezika nam je pomogla da otkrijemo jedan mentalni proces koji se na jezicima drugih struktura nije mogao lako pokazati” (Savić 1978: 195). И страни студенти, као и деца, изложени су језику који уче и усвајају. И у њиховом случају структура циљног језика открива један значајан ментални процес.

2.2.2.2. У конгруенцији предиката са субјектом у *роду и броју именског дела предиката*, код обе групе испитаника нађено је да погрешно употребљавају следеће облике:

а) ж. р. јд. уместо м. р. јд. уз именице граматичког женског рода, а природног мушког, с наставком *-a* у номинативу једине (три примера):

(С) Тата је *najviša* и тојој *porodici*. (корејски)

(Д) *Kakana* је меса. (Mikeš, Vlahović 1966: 184)

б) ср. р. јд. уместо м. р. јд. (33 примера):

(С) Тај филм није *dobro*. (корејски)

(Д) Jeste Jogi *moje* је. (Vasić 1983: 136)

И овде шесточлани систем наставака за род и број именског дела предиката отвара могућност 30 узајамних типова замене. Од тог броја, нађено је да се два посматрана корпуса подударају у свега *два типа* замене. Све грешке странаца у та два типа (укупно 36 примера) представљају 14% (36/255) њиховог целокупног корпуса грешака у наставку за род и број именског дела предиката (255 примера). Како су ове грешке одлика и говора деце, закључујемо да и у овом сегменту анализе одређени проценат грешака има свој ослонац у самом циљном језику и његовој структури.

Иако су, пажљивим прегледом литературе посвећене усвајању српског језика као првог, нађена свега два примера употребе погрешног рода придевске

речи у именском делу предиката (мушки род јд. замењен је женским и средњим родом јд.) – и та чињеница поткрепљује управо изнету тврдњу, јер показује да је шесточлани систем наставака за род и број придева нестабилан и код деце изворних говорника, а то је условљено првенствено структуром српског језика.

2.3. Погрешна употреба падежних облика

У продукцији обе групе испитаника утврђени су следећи примери погрешне употребе падежних облика, и замене њихових значења и функција.

2.3.1. Номинатив уместо:

а) *акузатива* директног беспредлошког објекта¹⁸ (257 примера):

(С) Albert ima *jedna sestra*. (шпански); Nisam videla *Dušan* dugo. (корејски)

(Д) Imamo još *jena*. (Anđelković 2012: 135); *Tuta*. [cuclu] (Jocić 2002: 235–236); Daj moj *mačak*. (Mikeš, Vlahović 1966: 198); Budi ja *meda*. [probudio sam medu] (Kostić, Vladislavljević 1995: 58, 183)

б) *вокатива* (шест примера):

(С) Ѓао, *Vuk!* (корејски); *Milica!* Ja želim da jedem tortu. Hoćeš li i ti? (корејски)

(Д) *Vaka Evica!* (Savić 1978: 142); *Mališan*, dođi! (Vasić 1983: 117, 145)

Појава је забележена још и у корпусу Ђ. Костића и С. Владисављевић (Kostić, Vladislavljević 1995: 63).

в) *инструментала* средства (четири примера):

(С) Vozili smo se do Međugorja *taxi*. (корејски)

(Д) Jonaka doći *tobus*. [Jovanka će doći autobusom] (Mikeš, Vlahović 1966: 193); Tata došo *tobus*. (Vlahović 1965: 211)

г) *локатива* спацијалног; падежни облик употребљен је без предлога (13 примера):

(С) Želim da živim *udobna kuća* која ima velike dvorište i bazen. (корејски)

(Д) Ne, ne, тамо *vinograd*. [тамо u vinogradu] (Savić, Jocić 1973: 118)

¹⁸ Приступ падежима, класификација њихових функција и значења, самим тим и класификација грешака у њима, у потпуности се теоријски заснива на опису падежног система српског језика И. Антонић (Antonić 2005).

2.3.2. Генитив уместо:

а) *номинатива* субјекатског (36 примера):

(C) То је 251 *dinara*. (корейски)

(Д) Di su *novaca*? (Jocić 2006: 41)

б) *датива* правца (девет примера):

(C) Posle čas ponekad idem kod *kuće*. (шпански)

(Д) Mi otili ko *kuće*. (Savić 1978: 136)

в) *инструментала* социјативног (два примера):

(C) Можеš ли да идеš на рјаса са *мене*? (корейски)

(Д) Sa *мене* zajedno. (Savić 1972: 65)

2.3.3. Датив уместо:

а) *генитива* спацијалног (с предлогом *код*) (три примера):

(C) Ponekad idem u restoran ili večam *kući*. (немачки)

(Д) Mi smo sad *kući*. (Jocić 2002: 241)

б) *акузатива* директног беспредлошког објекта (16 примера):

(C) Da li ti *mi* slušaš?! (енглески); Zнала sam *joj* kada upisala sam se на fakultetu. (корейски); Da li mogu да pitam *ti* nešto? (корейски)

(Д) *Mi* žulji. (Savić 1972: 65)

2.3.4. Акузатив уместо:

а) *номинатива* субјекатског (28 примера):

(C) Sviđam se *njegovu uslugu*. – I ја. (корейски)

(Д) ... мене јако болела *главу*. (Vasić 1981: 81)

б) *датива* индиректног објекта (23 примера):

(C) Rekla sam *te* да želim да ofarbам tamno-braon. (корейски); Он kazao *mene*. „Може.“ (корейски); Дajte *me*, molim vas, 3 kilogram. (шпански);

Дао *nas* је свој број телефона. (корейски)

(Д) Помоzi *me*. Читaj *me*. Зидaj *me*. Није *me* tesko. Palo *me*. Beri *me*. Pisi *me*. Нарави *me*. Корaj *me* (Savić 1972: 64–65); Аj(de) *me* то даj. (Anđelković 2012: 135)

Из наведених примера види се да се, код обе групе испитаника, углавном ради о глаголима који у стандардном српском језику добијају две објекатске допуне – директни објекат (у форми слободног акузатива или објекатске клаузе) и индиректни објекат (у форми слободног датива). Види се и то да се у

оваквим реченицама личне заменице користе чешће него именице. А кад је реч о облицима акузатива и датива личних заменица (изузев 3. лица јд.), јасно је да се ти облици међусобно разликују само у једној фонеми: *те : ти, мене : мени / ме : ми, нас : нам* итд. Дакле, у оваквим примерима или долази до неразумевања двеју објекатских функција и форми које их испуњавају, или долази само до замене једног заменичког облика другим, веома сличним обликом. Будући да је у ранијим истраживањима корпуса страних студената забележен занемарљив број грешака у употреби датива индиректног објекта – локативом и генитивом замењен је само по једном¹⁹ (Babić 2016: 713; Babić 2017: 367), а да је обликом акузатива замењен 23 пута (Babić 2018: 591–592), сва је прилика да се ради о неразумевању двеју функција и одговарајућих форми. Анализирајући глаголе и глаголске допуне у развоју дечјег говора, Д. Анђелковић порекло оваквих грешака види „у perceptivno nedovoljno markantnoj razlici u završnom vokalu koji razlikuje direktni i inidrektni objekat, i posledično – nerazvijenom morfološkom markiranju kod dece” (Anđelković 2012: 135).

Сви облици личних заменица у наведеним примерима могли би се двојако тумачити – као генитив и као акузатив. Ради се о заменицама за 1. и 2. лице јд. и за 1. лице мн., чији су облици генитива и акузатива морфолошки изједначени. Дилему разрешава (у корпусу страних студената) појава неспорних акузативних облика личне заменице 3. лица јд (*ју*) и именица, као и чињеница да се у наставном процесу више пажње посвећује акузативу него генитиву личних заменица, јер је акузатив фреквентнији (поготово објекатски, јер су и прелазни глаголи веома фреквентни), те да се због тога може очекивати ширење акузатива пре него генитива.

в) *локатива*:

1) *спацијалног*:

– падежни облик употребљен без предлога (два примера):

(С) *Možda gledam televiziju sport.* [sport na televiziji] (енглески); *I diplomirao je postdiplomske studije o umetnosti.* [na postdiplomskim studijama] (корејски)

(Д) *Neće rava tami uku.* [na ruci] (Jocić 2006: 38); *Ti si bila galiju?* [u kancelariji] (Vasić 1983: 42)

¹⁹У дечјем говору овакве замене нисмо нашли.

– падежни облик употребљен с предлогом (53 примера):

(C) Он је најнижи у *porodicu*. (енглески); У *spravaći sobu* се налази само кревет. (корејски)

(Д) (Pa di su tatina kola?) – Siguno u *gagažu*. (Jocić 1983: 155); Ide Vlada danas u grad, ima nešto u *grad...* (Jocić 2002: 240); Piva u *kadu*. (Kostić, Vladislavljević 1995: 99, 106)

Појава је забележена још и у корпусу М. Микеш и П. Влаховић (Mikeš, Vlahović 1966: 187, 193).

2) објекатског (три примера):

(C) Kad učim *Srbiju* na fakultetu u Južnoj Koreji, vrlo sam želeo da idem u Srbiju. [kad sam učio o Srbiji] (корејски); Kada stižem u Koreju, želim da priča *život* u Srbiji što je interesantniji od Koreje. [želim da pričam o životu u Srbiji] (корејски)

(Д) Baba riča *Ivici*. [baba, pričaj o Ivici] (Vlahović 1965: 210); Мама ричај *ćičak*. [мама, pričaj o cvrčku] (Vlahović 1965: 212)

2.3.5. Локатив уместо:

а) *акузатива* спацијалног (122 примера):

(C) Prvo bih išla u *Berlinu*, a zatim bih posetila Köln i Frankfurt. (грчки); Ми често иdemo у *robnoj kući*. (корејски); Išla sam на *pijaci*. (корејски)

(Д) Ide poše u *gagaži*. [garažu] (Jocić 2002: 240; Jocić 2006: 40); Ја ћу ићи у *koli*. [školu] (Vasić 1983: 53); Ide Vlada u *garaži*, u garažu. (Jocić 2002: 240); U *tvojom ormanu*, Pero, tamo sam ja ostavio trenericu. (Jocić 2002: 240); Deda ide u *paku*. [park] (Kostić, Vladislavljević 1995: 93, 190); Ide мама u *tobi*. [sobu] (Kostić, Vladislavljević 1995: 98, 190)

Појава је забележена још и у корпусу М. Микеш и П. Влаховић (Mikeš, Vlahović 1966: 193).

Категорија у чијој је употреби забележена грешка	Број грешака страних студената у категоријама које се јављају и код деце	Укупан број грешака у корпусу страних студената	Удео преклапања (са говором деце) у корпусу страних студената
Номинатив	280	560	50%
Генитив	47	172	27,3%
Датив	19	29	65,5%

Акузатив	58	223	26%
Вокатив	0	1	0%
Инструментал	0	23	0%
Локатив	122	244	50%
Укупно	526	1252	42%

Табела 1: Грешке у употреби падежних облика

Као што је показано, нађено је да су обе групе испитаника грешиле у употреби пет падежних облика. Њихове грешке се подударају у неправилној употреби номинатива, генитива, датива, акузатива и локатива. Забележено је 17 *типова и подтипова* замена њихових облика, значења и функција (у корпусу страних студената, међутим, укупан број тих (под)типова много је већи). Ако све грешке студената остварене у тих 17 (под)типова (а има их 526) упоредимо с укупним бројем грешака у употреби падежних облика нађених у њиховом целокупном корпусу (1252), утврђујемо да се 42% (526/1252) њихових грешака подудара с грешкама деце која су у процесу усвајања српског језика.

И ови налази, као и сви досадашњи, дају нам разлога да корене описаних појава видимо у структури самог српског језика (тј. у његовом сложеном падежном систему) и да их сматрамо последицом унутарјезичке интерференције.

3. Закључак

На крају, поређењем српског језика у три сегмента његове граматике, код две групе испитаника, дошли смо до немале листе појава које се јављају и код једних и код других (и које потврђују претпоставку од које смо пошли) – утврђена су укупно 43 типа и подтипа заједничких грешака, што је нарочито значајно у светлу чињенице да такве податке досад нисмо имали. Тако смо добили попис грешака у продукцији страних студената за које можемо рећи да су условљене, пре свега, сложеном структуром самог српског језика, што даље потврђује њихов унутарјезички карактер и постојање унутарјезичке интерференције (оног вида интерференције којем до сада није била придавана пажња у настави српског језика као другог (/нематерњег) и страног).²⁰ Ове грешке се стога могу очекивати и у будуће (од свих студената, без обзира

²⁰ Закључак поткрепује и чињеница да су неке од забележених грешака присутне и у говору одраслих изворних говорника, као и у неким дијалектима српског језика (више о томе у Babić 2021). Овде смо, међутим, поредили само продукцију студената и дечји говор, за остале сличности није било простора. Утицај самог српског језика на појаву грешака у дечјем говору уочавају и Ђ. Костић и С. Владисављевић: „За све оно што није често у употреби, а детету треба у

на њихов први језик и на састав групе – да ли је хетерогена или хомогена), на њиховој превенцији се може радити, и оне могу послужити најпре самим наставницима, да пажљиво креирају свој материјал како би циљали баш ове неграматичне облике и предупредили њихову појаву, али и ауторима нових уџбеника и приручника, као и другог наставног материјала.

У овде пописаним одликама заједничким двама групама утврђено је да укупан збир примера који потичу од студената (867)²¹ представља удео од 38,1% у њиховом целокупном корпусу у три посматрана сегмента граматике (2278).²² То значи да за добар део грешака страних студената (38,1%) можемо рећи да имају свој ослонац у самом српском језику, као и да српски језик у њиховој продукцији на почетним нивоима учења веома личи на дечји говор (уп. Šotra 2006: 46).

Овај списак сличности засигурно није коначан. Кад би се истраживања и поређења проширила, појавиле би се и друге заједничке црте. То је знак да истраживања треба наставити, усмеравајући их и у другим правцима.

Извори

1. Anđelković, Darinka (2012), *Glagoli i glagolske dopune u razvoju dečijeg govora*, neobjavljena doktorska disertacija, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet <<http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/3250/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y>> (datum pristupa: 10. 9. 2020).
2. Vasić, Vera (1976), „Verbalna interakcija starijeg i mlađeg deteta u mikrosredini”, *Zbornik radova sa konferencije „Jezik i društvo”*, Novi Sad: Društvo za primenjenu lingvistiku Jugoslavije, 121–130.
3. Васић, Вера (1981), „О усвајању прилога на раном узрасту”, *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 17, 39–101.
4. Vasić, Vera (1983), *Govor sa sestrom i bratom*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
5. Vlahović, Plemenka (1965), „Geneza prvih reči i rečenica u dečjem govoru”, *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 1, 205–214.
6. Jocić, Mirjana (1977), „Govorna adaptacija odraslog u opštenju sa detetom”, *Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije* (Beograd), br. 1, 145–153.

datum momentu, ono se koristi jezičkom analogijom, odn. nastavcima koji su mu poznati” (Kostić, Vladislavjević 1995: 110–111).

²¹ У грађењу глаголских облика 147 примера, у конгруенцији између субјекта и предиката 194, и у погрешној употреби падежних облика 526.

²² У грађењу глаголских облика 414 примера, у конгруенцији између субјекта и предиката 612, и у погрешној употреби падежних облика 1252.

7. Jocić, Mirjana (1983), „Jedan aspekt razvoja komunikativno-lingvističke kompetencije kod dece”, *Зборник за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XXVI/1, 147–157.
8. Jocić, Mirjana (2002), „Usvajanje i razvoj padežnog sistema srpskog jezika”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLV/1–2, 231–244.
9. Jocić, Mirjana (2006), „Funkcija interpretacije detetovog iskaza od strane odraslog i njen uticaj na razvoj verbalne komunikacije deteta”, u: *Jezik, komunikacija, razvoj*, Novi Sad: DOO Dnevnik – Novine i časopisi, 31–46.
10. Kostić, Đorđe, Spasenija Vladislavljević (1995), *Govor i jezik deteta u razvoju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
11. Mikeš, Melanija (1973), „Razvoj sintakse u drugoj i trećoj godini života”, *Zbornik 6*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, Naučna knjiga, 101–111.
12. Mikeš, Melanija, Plemenka Vlahović (1966), „Razvoj gramatičkih kategorija u dečjem govoru”, *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 2, 165–209.
13. Savić, Svenka (1972), „Usvajanje lične zamenice prvog lica jednine u dečjem govoru”, *Psihologija* (Beograd), god. 5, br. 1–2, 59–67.
14. Savić, Svenka (1978), *Kako blizanci uče da govore*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
15. Savić, Svenka, Mirjana Jocić (1973), „Neke karakteristike dijaloga blizanaca”, *Zbornik 6*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, Naučna knjiga, 113–123.

Литература

1. Азимов, Эльхан Г., Анатолий Н. Щукин (2009), *Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам)*, Москва: Издательство ИКАР.
2. Anđelković, Darinka (2012), *Glagoli i glagolske dopune u razvoju dečijeg govora*, neobjavljena doktorska disertacija, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet <<http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/3250/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y>> (datum pristupa: 10. 9. 2020).
3. Антонић, Ивана (2005), „Синтакса и семантика падежа”, у: П. Пипер и др. *Синтакса савременога српског језика: проста реченица* (ред. Милка Ивић), Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Нови Сад: Матица српска, 119–300.
4. Arsenijević, Nada (1990), *Најфреквентније интерферентне појаве ученика мађарске народности и продукцији на српскохрватском језику*, neobjavljena magistarska teza, odbranjena 1990. godine na Institutu za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad: Seminarska biblioteka Odseka za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sign. L 10305.
5. Babić, Biljana (2014), „Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Језици и културе у времену и простору IV/2 (Тематски зборник)*, Нови Сад: Филозофски факултет, 143–153.

6. Babić, Biljana (2016), „Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Зборник у част Љиљани Суботић: Теме језикословне у србистици кроз дијахронију и синхронију*, Нови Сад: Филозофски факултет, 703–726.
7. Babić, Biljana (2017), „Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Језици и културе у времену и простору VI (Тематски зборник)*, Нови Сад: Филозофски факултет, 363–377.
8. Бабић, Биљана (2018), „Унутарјезичке грешке у употреби облика акузатива у српском језику као страном”, *Српски језик: студије српске и словенске*, XXIII, Београд: Филолошки факултет, 583–600.
9. Бабић, Биљана (2020), „Најфреквентније унутарјезичке грешке у употреби падежних облика именица у српском језику као страном”, *Српски као страни језик у теорију и пракси 4*, Београд: Филолошки факултет, 47–59.
10. Babić, Biljana (2021), *Unutarjezičke greške u nastavi srpskog jezika kao stranog*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Centar za srpski jezik kao strani.
11. Burzan, Mirjana (1984), *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
12. Vasić, Smilja, Svenka Savić (1972), „Principi jezičkih univerzalija i jedan vid dečijeg govornog razvitka u ranom uzrastu”, *Psihologija* (Beograd), god. 5, br. 1–2, 68–75.
13. Vojnović, Jelena (2007), „Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo)”, *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti (Zbornik radova)*, Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine, Filološki fakultet Univerziteta, 281–289.
14. Jocić, Mirjana (1980/81), „Један аспект усвајања падежног система на раном узrastу: падежи за обележавање просторних односа”, *Годишњак Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije* (Zagreb), br. 4–5, 87–91.
15. Jocić, Mirjana (2002), „Usvajanje i razvoj padežnog sistema srpskog jezika”, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* (Нови Сад), XLV/1–2, 231–244.
16. Kovačićek, Miljenko (1986), „Problemi u učenju hrvatskog ili srpskog na početnim stupnjevima za englesko govorno područje”, *Zbornik radova sa savetovanja Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*, Beograd: Institut za strane jezike, Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda, 65–69.
17. Kostić, Đorđe, Spasenija Vladislavljević (1995), *Govor i jezik deteta u razvoju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
18. Krashen, Stephen D. (First internet edition 2002), *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Los Angeles: University of Southern California <http://www.sdkrashen.com/content/books/sl_acquisition_and_learning.pdf>, (datum pristupa: 3. 8. 2021).
19. Kristal, Devid (1996), *Kembrička enciklopedija jezika*, Beograd: Nolit.

20. Mikeš, Melanija, Plemenka Vlahović (1966), „Razvoj gramatičkih kategorija u dečjem govoru”, *Прилози проучавању језика* (Нови Сад), 2, 165–209.
21. Милошевић, Стефан (2016), „Типологија граматичких грешака руских говорника при усвајању српског језика”, *Српски као страни језик у теорији и пракси* 3. Београд: Филолошки факултет, 169–179.
22. Perišić Arsić, Olja (2016), „Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italofona”, *Српски као страни језик у теорији и пракси* 3. Београд: Филолошки факултет, 155–168.
23. Richards, Jack S. (1971/1975), „A Non-Contrastive Approach to Error Analysis”, *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition (Ed. by Jack S. Richards)*, London: Longman, 172–188.
24. Рускова Ђермановић, Светла (2013), „О неким морфолошким грешкама код студената србистике на Универзитету у Пловдиву”, *Српски језик, књижевност, уметност*, Књ. 1: *Традиција и иновације у савременом српском језику*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 503–510.
25. Savić, Svenka (1975), „Psiholingvistika i razvoj govora: usvajanje enklitičkog sistema u srpskohrvatskom jeziku”, *Књижевност и језик* (Београд), год. 22, бр. 2, 254–266.
26. Savić, Svenka (1978), *Kako blizanci uče da govore*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
27. Skutnab-Kangas, Tove (1991), *Bilingvizam – da ili ne*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
28. Slobin, Dan I. (1981), „Univerzalije u gramatičkom razvoju dece”, u: *Razvoj govora kod deteta (Izabrani radovi)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 155–170.
29. Šotra, Tatjana (2006), *Kako progovoriti na stranom jeziku*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Biljana M. Babić
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Language and Linguistics

PREDICTABLE ERRORS IN SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary

This paper compares the written production of students learning Serbian as a foreign language with utterances of children at an early age acquiring Serbian as a first language. In one part of the corpus – the one compared – there are errors in essays by a linguistically heterogeneous group of students who attended an intensive course in Serbian at A1 and A2 levels of knowledge in the Centre for Serbian as a Foreign Language (within the Department

of Serbian Language and Linguistics) at the Faculty of Philosophy in Novi Sad. The other part of the corpus – the one the first part is compared with – there are deviations from the standard Serbian language revealed in papers dedicated to the acquisition of Serbian and speech development of children at an early age (one to three years old). By means of comparison, common morphological and syntactic deviations from the standard Serbian norm have been determined and singled out (deviations: 1. in the creation of verb forms, 2. in congruence between the subject and predicate as well as 3. in the use of prepositional-case constructions with verbs) with the aim of showing which students' errors occur under the influence of the target language itself, i.e. due to intralingual interference. The result of the analysis is a list of the total 43 types and subtypes of errors common for the two groups of respondents, which further leads to the conclusion that the singled out students' errors can be considered intralinguistic ones. It is established that the total sum of examples by students is 38.1% of their whole corpus in the three observed grammar segments.

► **Key words:** Serbian as a foreign and first language, error, error analysis.

Primary Sources

1. Anđelković, Darinka (2012), *Glagoli i glagolske dopune u razvoju dečijeg govora*, neobjavljena doktorska disertacija, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet <<http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/3250/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y>> (datum pristupa: 10. 9. 2020).
2. Jocić, Mirjana (1977), „Govorna adaptacija odraslog u opštenju sa detetom”, *Godišnjak Saveza društava za primenjenu lingvistiku Jugoslavije* (Beograd), br. 1, 145–153.
3. Jocić, Mirjana (1983), „Jedan aspekt razvoja komunikativno-lingvističke kompetencije kod dece”, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* (Novi Sad), XXVI/1, 147–157.
4. Jocić, Mirjana (2002), „Usvajanje i razvoj padežnog sistema srpskog jezika”, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* (Novi Sad), XLV/1–2, 231–244.
5. Jocić, Mirjana (2006), „Funkcija interpretacije detetovog iskaza od strane odraslog i njen uticaj na razvoj verbalne komunikacije deteta”, u: *Jezik, komunikacija, razvoj*, Novi Sad: DOO Dnevnik – Novine i časopisi, 31–46.
6. Kostić, Đorđe, Spasenija Vladislavljević (1995), *Govor i jezik deteta u razvoju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
7. Mikeš, Melanija (1973), „Razvoj sintakse u drugoj i trećoj godini života”, *Zbornik 6*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, Naučna knjiga, 101–111.
8. Mikeš, Melanija, Plemenka Vlahović (1966), „Razvoj gramatičkih kategorija u dečjem govoru”, *Prilozi proučavanju jezika* (Novi Sad), 2, 165–209.

9. Savić, Svenka (1972), „Usvajanje lične zamenice prvog lica jednine u dečijem govoru”, *Psihologija* (Beograd), god. 5, br. 1–2, 59–67.
10. Savić, Svenka (1978), *Kako blizanci uče da govore*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
11. Savić, Svenka, Mirjana Jocić (1973), „Neke karakteristike dijaloga blizanaca”, *Zbornik 6*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja, Naučna knjiga, 113–123.
12. Vasić, Vera (1976), „Verbalna interakcija starijeg i mlađeg deteta u mikrosredini”, *Zbornik radova sa konferencije „Jezik i društvo”*, Novi Sad: Društvo za primenjenu lingvistiku Jugoslavije, 121–130.
13. Vasić, Vera (1981), „O usvajanju priloga na ranom uzrastu”, *Prilozi proučavanju jezika* (Novi Sad), 17, 39–101.
14. Vasić, Vera (1983), *Govor sa sestrom i bratom*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
15. Vlahović, Plemenka (1965), „Geneza prvih reči i rečenica u dečjem govoru”, *Prilozi proučavanju jezika* (Novi Sad), 1, 205–214.

References

1. Anđelković, Darinka (2012), *Glagoli i glagolske dopune u razvoju dečijeg govora*, neobjavljena doktorska disertacija, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet <<http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/3250/Disertacija.pdf?sequence=4&isAllowed=y>> (datum pristupa: 10. 9. 2020).
2. Antonić, Ivana (2005), „Sintaksa i semantika padeža”, u: P. Piper i dr. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica* (red. Milka Ivić), Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga – Novi Sad: Matica srpska, 119–300.
3. Arsenijević, Nada (1990), *Najfrekventnije interferentne pojave učenika mađarske narodnosti u produkciji na srpskohrvatskom jeziku*, neobjavljena magistarska teza, odbranjena 1990. godine na Institutu za južnoslovenske jezike Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Novi Sad: Seminarska biblioteka Odseka za srpski jezik i lingvistiku Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sign. L 10305.
4. Azimov, El’khan G., Anatolij N. Shchukin (2009), *Novyi slovar’ metodicheskikh terminov i poniātii (teoriia i praktika obucheniia iāzykam)*, Moskva: IKAR.
5. Babić, Biljana (2014), „Greške u tvorbi oblika futura I na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru IV/2 (Tematski zbornik)*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 143–153.
6. Babić, Biljana (2016), „Greške u upotrebi oblika lokativa na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Zbornik u čast Ljiljani Subotić: Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 703–726.
7. Babić, Biljana (2017), „Greške u upotrebi oblika genitiva na početnim nivoima učenja srpskog jezika kao stranog”, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru VI (Tematski zbornik)*, Novi Sad: Filozofski fakultet, 363–377.

8. Babić, Biljana (2018), „Unutarjezičke greške u upotrebi oblika akuzativa u srpskom jeziku kao stranom”, *Srpski jezik: studije srpske i slovenske*, XXIII, Beograd: Filološki fakultet, 583–600.
9. Babić, Biljana (2020), „Najfrekventnije unutarjezičke greške u upotrebi padežnih oblika imenica u srpskom jeziku kao stranom”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi 4*, Beograd: Filološki fakultet, 47–59.
10. Babić, Biljana (2021), *Unutarjezičke greške u nastavi srpskog jezika kao stranog*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Centar za srpski jezik kao strani.
11. Burzan, Mirjana (1984), *Interferencija u predikatu srpskohrvatske rečenice u jeziku učenika mađarske narodnosti*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Institut za južnoslovenske jezike.
12. Jocić, Mirjana (1980/81), „Jedan aspekt usvajanja padežnog sistema na ranom uzrastu: padeži za obeležavanje prostornih odnosa”, *Godišnjak Saveza društava za primijenjenu lingvistiku Jugoslavije* (Zagreb), br. 4–5, 87–91.
13. Jocić, Mirjana (2002), „Usvajanje i razvoj padežnog sistema srpskog jezika”, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* (Novi Sad), XLV/1–2, 231–244.
14. Kostić, Đorđe, Spasenija Vladislavljević (1995), *Govor i jezik deteta u razvoju*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
15. Kovačićek, Miljenko (1986), „Problemi u učenju hrvatskog ili srpskog na početnim stupnjevima za englesko govorno područje”, *Zbornik radova sa savetovanja Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*, Beograd: Institut za strane jezike, Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda, 65–69.
16. Krashen, Stephen D. (First internet edition 2002), *Second Language Acquisition and Second Language Learning*, Los Angeles: University of Southern California <http://www.sdkrashen.com/content/books/sl_acquisition_and_learning.pdf>, (datum pristupa: 3. 8. 2021).
17. Kristal, Dejvid (1996), *Kembrička enciklopedija jezika*, Beograd: Nolit.
18. Mikeš, Melanija, Plemenka Vlahović (1966), „Razvoj gramatičkih kategorija u dečjem govoru”, *Prilozi proučavanju jezika* (Novi Sad), 2, 165–209.
19. Milošević, Stefan (2016), „Tipologija gramatičkih grešaka ruskih govornika pri usvajanju srpskog jezika”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi 3*, Beograd: Filološki fakultet, 169–179.
20. Perišić Arsić, Olja (2016), „Analiza grešaka u srpskom jeziku kao stranom na primeru italoфона”, *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi 3*, Beograd: Filološki fakultet, 155–168.
21. Richards, Jack S. (1971/1975), „A Non-Contrastive Approach to Error Analysis”, *Error Analysis – Perspectives on Second Language Acquisition* (Ed. by Jack S. Richards), London: Longman, 172–188.
22. Ruskova Đermanović, Svetla (2013), „O nekim morfološkim greškama kod studenata srbistike na Univerzitetu u Plovdivu”, *Srpski jezik, književnost, umetnost*, Knj. 1:

Tradicija i inovacije u savremenom srpskom jeziku, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 503–510.

23. Savić, Svenka (1975), „Psiholingvistika i razvoj govora: usvajanje enklitičkog sistema u srpskohrvatskom jeziku”, *Književnost i jezik* (Beograd), god. 22, br. 2, 254–266.
24. Savić, Svenka (1978), *Kako blizanci uče da govore*, Novi Sad: Filozofski fakultet.
25. Skutnab-Kangas, Tove (1991), *Bilingvizam – da ili ne*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
26. Slobin, Dan I. (1981), „Univerzalije u gramatičkom razvoju dece”, u: *Razvoj govora kod deteta (Izabrani radovi)*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 155–170.
27. Šotra, Tatjana (2006), *Kako progovoriti na stranom jeziku*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
28. Vasić, Smilja, Svenka Savić (1972), „Principi jezičkih univerzalija i jedan vid dečijeg govornog razvitka u ranom uzrastu”, *Psihologija* (Beograd), god. 5, br. 1–2, 68–75.
29. Vojnović, Jelena (2007), „Usvajanje padežnog sistema u nastavi srpskog jezika kao stranog (početni nivo)”, *Savremene tendencije u nastavi jezika i književnosti (Zbornik radova)*, Beograd: Ministarstvo za nauku i zaštitu životne sredine, Filološki fakultet Univerziteta, 281–289.

Преузето: 26. 1. 2022.
Корекције: 17. 3. 2022.
Прихваћено: 6. 4. 2022.